

Minnen från Centrala Flygverkstadens i Arboga lärlingskola

Nedtecknade av Torsten Karlsson.

Var efternamnet Wallin? På krögarparet som drev mässen vid dåvarande Centrala Flygverkstaden i Arboga i slutet av 1940-talet och början av 50-talet. Jag minns en lördagskväll på hösten 1950 då paret bjöd in personal och inneboende elever från KFUM:s elevhem på Ekbacken till fest med underhållning på mässen. Antalet elever varierade på den tiden mellan tjugofem och trettio. Vi bjöds på mat och dryck och efter maten uppträdde den i Arboga boende artisten Abdulla. En del av hans show bestod i att han genom att spänna sina muskler sprängde kedjor som lindats runt hans överarmar eller bröstkorg. På oss storögt stirrande tonåringar gjorde hans prestationer stort intryck. Vi kunde efter showen se länkformade avtryck av kedjorna som blåmärken på hans en aning mörkfärgade hy.

Werner Larsson som förutom en tjänst på CVA:s personalkontor även var föreståndare på elevhemmet var en duktig allsångsledare. Han försummade aldrig ett tillfälle att spela upp till allsång och kvällen på mässen avslutades följaktligen med detta. Festen betraktades av oss gäster som lyckad och tacket till värdfolket var hjärtligt.

Allsång med Werner vid pianot

Jag funderar ibland om allsång i dag skulle fungera som programpunkt på en träff med tonårskillar men då för tiden sjöng vi ofta och gärna vid alla samkväm på elevhemmet.

1946 beslöt ledningen för Centrala Flygverkstaden i Arboga (CVA) att starta en inbyggd lärlingsskola för att trygga tillgången på yrkesutbildad personal. Tre linjer fanns att välja mellan, flygplansmontör, motormontör och radiomontör. Tyvärr har jag glömt om det fanns en linje för instrumentmontörer också.

För elever ej bosatta i Arboga startades ett elevhem inrymt i några lägenheter i Ekbacken. Hemmet drevs av KFUM som hade stor erfarenhet av elevhemsdrift från Västerås där ett liknande elevhem fanns för elever vid Flygförvaltningen Verkstadsskola. I Arboga leddes verksamheten av nämnda Werner Larsson som vi grabbar bedömde väl lämpad för uppgiften. Kök, städning mm styrdes av husmor Tekla Isaksson med varm hand. Även hon väl lämpad för uppgiften.

Tekla Isaksson

Utbildningen var fyraårig med teori en halvdag i veckan de första två åren. Matematik, materiallära, ritteknik och modersmål var några av ämnena. All utbildning i övrigt utgjordes av schemalagd praktik på olika avdelningar såsom svarvarverkstad, plåtverkstad, motor och apparatprovning, sliprum, filarverkstad m.fl. På plåtverkstaden fick nitprov avläggas i övrigt stod mest deltagande i den dagliga produktionen på programmet.

Arbetstiden var fyrtioåtta timmar/vecka med fyra och en halv timme förlagda till lördagen. För oss "ekbackslärlingar" var lördagens halvtimmeslånga lunchrast i kortaste laget. Förflyttning ToR CVA och Ekbacken tog ju sin tid. Inga

spår av svält kunde dock skådas medan bordsskicket i vissa fall lämnade en del i övrigt att önska.

Stämningen på elevhemmet mellan elever resp. elever - personal var alltid god. Även bemötandet från företaget och arbetsledarna gentemot eleverna var utan anmärkning. Jag hörde under mina fyra år på skolan aldrig talas om någon mobbning eller särbehandling av någon elev. Som tidigare nämnts ställde utomstående ibland upp och sponsrade någon aktivitet på elevhemmet även om ordet "sponsring" ännu inte var uppfunnet.

Plåtslagare Holger Bergstedt roade oss med sina trollkonster någon gång och vi hade även besök av Eitel Noll som underhöll med pianospel samt Arboga Bordtennisklubb med sina då främsta spelare, Nisse Pettersson och Tony Borg, den sistnämnda "still going".

Andra minnesvärda besök på elevhemmet var Svenne "Berka" Bergkvist, den tidigare landslagsmålvakten som kåserade om sin fotbollskarriär samt Elise Ottesen Jensen som inte pratade fotboll.

Vi hade egna underhållare också. En dragspelande Lennart Ekström med en kompande gitarrist Bengt Grundström som trots måttligt stor repertoar ändå åhördes med intresse.

I övrigt tror jag man kan säga att man höll ett diskret vakande öga över oss från elevhemspersonalens sida. Vi var ju mellan femton och tjugo år vilket kanske inte är den lättaste tiden i livet att hålla sig från tokigheter. Inga större övertramp skedde dock även om det naturligtvis fanns incidenter.

De elever som gått två år av FFV lärlingsskolas utbildning i Västerås kunde välja att göra sina sista två år i Västerås, Arboga eller Linköping. De som valde Arboga blev förlagda på Ekbacken. Eftersom CVA:s lärlingsskola hade årliga intag och några kom från Västerås så ökade antalet unga nya grabbar i Arboga varje höst. Huruvida det möttes med intresse av arbogatöser och motvilja av arbogakillar förtäljer inte historien.

Som nämnts utgjordes förläggningen av vanliga två eller trerumslägenheter där varje rum beroende på storlek innehöll två eller tre bäddar. I det rum som ursprungligen var avsett som matrum fick bara en säng plats. Väggen mellan två rum hade tagits bort för att skapa en tillräckligt stor matsal. Två motliggande kök fick fungera som ett men det måste ha varit tungarbetat med en källarnedgång att passera då man skulle gå från en spis till en annan.

Rekryteringen till skolan skedde bland annat genom annonser i dagspressen.

Mina föräldrar gjorde mig uppmärksam på den och jag tyckte då, fjorton år gammal att det där att få arbeta med flygmotorer vore häftigt. Det hette inte "häftigt" på den tiden. Inte ens ordet "tufft" var inne då, vilket ordet "inne" inte heller var. Jag sände in mina mina betyg och glömde bort det hela. Orsak till glömskan var mitt arbete som armerarhantlangare samt ett stort intresse för modellflyg och fångande av storgäddor. Min förvåning var alltså stor då jag kallades till lämplighetstest i Arboga på försommaren 1950. Tågresa till Arboga, övernattnig på hotellet med samma namn och på morgonen buss till CVA:s mäss där testerna genomfördes. Det tog hela dagen i anspråk undantagandes lunchrast. Jag undrar än i dag om jag satte ihop vingarna till en vaccumpump avsedd för motor DB 605, som var ett av proven, på rätt sätt. Matematik och uppsatsskrivning ingick också i programmet. 18:05 hemresa och ny glömska.

Så kom någon dag i juli ett brev där jag erbjöds utbildning till motormontör samt boende på KFUM:s elevhem. Kontroll av vad KFUM stod för lät inte lockande i en fjortonåringens huvud men andra och visare i familjen ansåg att detta var en garanti för ett tryggt boende för smågrabbar på främmande ort. I ett svarsbrev bekräftades mitt intresse för erbjudandet.

Avresa från hemorten Norberg på förmiddagen den femte september 1950. Väl i Arboga skedde inkvarteringen smärtfritt på elevhemmet. Man hade ju stor vana vid att ungdomar flyttade in och ut. År 1950 anställdes sju elever. Vi fyra som skulle bo på elevhemmet kom från helt olika delar av Sverige. Arboga berikades med en gotlänning, en bohuslänning, en vilhelminabo samt en norbergare. De som bodde på elevhemmet då kom från så vitt skilda platser som Seskarö ,Arne "Casko" Keskitalo och Övedskloster, Sven "Munken" Fajersson.

Antagningsbeviset undertecknades ett par dagar efter det att vi börjat arbeta av styresman Otto Dahlin och den blivande motormontören. Men med företagets reservation, de första sex månaderna utgjorde provotid. I anställningsbeviset fanns en förtryckt text som skulle användas vid eventuell uppsägning. Jag hade sparat beviset men kunde inte returnera det då jag avtalspensionerades. CVA motorverkstad hette då Volvo Aero Support. Att min lön var sjuttiotvå öre i timmen angavs också. Det blev trettiofyra kronor och femtiosex öre i veckan. Veckolönen bestämdes av kronoutjämning till jämna femkronor. När skatten var dragen varierade utgående lönen mellan tjugofem och trettio kronor i veckan.

Varje torsdagseftermiddag skyndade fru Bohman genom verkstaden med sin stora portfölj men lönekuvert för att avlämna dem på rätt ställe. Arbetsledarna var strängt tillhållna att ej börja utdelningen av kuverten innan klockan slagit

över till tolv minuter över fyra. Man påstod att hela flygförvaltningen höll emot visaren de sista minuterna.

På torsdagarna efter kvällsmålet satt Werner och väntade i ett hörn av matsalen. Han ville ha betalt för veckans inkvartering. Femkronorsavrundningen gjorde att min lön vissa veckor inte räckte till veckoavgiften. Ett samtal hem gjorde att problemet kunde åtgärdas. Som femtonåring har man ju inte så dyra vanor. Då är man billig i drift. Jag vill minnas att de första åren gick vi mycket sällan på bio. Flickor då? Jag tror att vi nog var intresserade men det blev väl mest blickar i smyg.

Teorilektion med Holger Mörk

Förutom de fyra timmar i veckan vi hade teorilektioner hade vi samma arbetsuppgifter som övriga arbetare. Vi var väl inte så flexibla men där vi tjänstgjorde var kravet tidsmässigt samma som för de fullbetalda. Kan det vara det som är lön efter prestation? Nåväl, arbetet var för det mesta roligt och de flesta arbetskamraterna helt OK. Ingångslönen var ju väldigt låg men en liten löneförhöjning varje år förbättrade ju sakta situationen. Tiden från anställningens början till skolstarten tillbringade jag på motoravdelningens lilla målarverkstad med att handmåla hjälppapparater till motorn som satt i flygplan B18 och J21A, Daimler Benz DB605 som var en tolvcyldrig kolvmotor av V-typ. Det var ett omväxlande arbete därför att en del apparater skulle vara gråa och en del svarta. Översyner av DB motorer utgjorde den huvudsakliga verkstadsbeläggningen.

Motorn från Pratt o Whitney, Twin Wasp STWC3 var på utgående som underhållsobjekt. Ett fåtal motorer till J 26 Mustang fanns också inne för översyn.

Så blev man då så sakta äldre och kraven på nöjen ökade till över samkvämsnivå. Man cyklade till stan om kvällarna och blev med tiden bekant med ungdomar från Arboga. Annars höll vi från Ekbacken ofta ihop vid biobesök och så småningom danskvällar. Att man skulle lära sig dansa var på den tiden en självklarhet. Men hur skulle man kunna lära sig dansa? Svaret blev an annons i Arboga Tidning. Danskurs. I en källarlokal i Godtemplarhuset arrangerade två ungdomar danskurser. Den ene av lärarna spelade för övrigt ishockey i IFK. Han var van vid närkontakter. Två grammofonskivor fanns. Den ena var The Bells of Saint Mary, den andra var Glenn Millers storhit In the Mood, för övrigt den enda melodi jag vet som slutar fyra gånger. Alla killar som gick kursen fick betala avgift medan flickornas deltagande var gratis. Vi förstod nog detta, tjejerna kunde av någon mystisk anledning redan dansa. Kanske skulle de rentav ha betalt för att låta sig baxas runt till "Klockorna" av ofta helt orytmiska och odansanta killar. Här lärde vi oss förutom att dansa också att lära känna nya tjejer samt även lära att vägen hem till en del av dem var okristligt lång. Några lärlingar sökte sig till IFK eller Arboga Södra för fotbolls- och/eller hockeyspel och någon till Arboga OK eller andra föreningar i staden.

Dansen på Folkan vintertid och Folkparken sommartid blev nästan ett obligatorium då man uppnått sjutton-artonårsgränsen. Vintertid spelade ofta kända orkestrar i rotundan. Samtidigt spelades gammaldans i källaren. Ibland var det utsålt och lapp på luckan. Några namn att minnas var Big Simon Brehm, Thore Erling, Arne Domnerus, Hep Cats, Ove Lind, Charlie Norman och Putte Wickman. Staffan Broms minns jag också men inte i vilken orkester han spelade. En toppkväll var när Svend Asmussen hade en konsert i biosalongen. Ingen dans till hans toner.

Någon gång blev man uppbjuden på damernas vilket underförstått innebar att man dansade kvällens sista dans med tjejen ifråga för att så småningom eskortera damen hem. Eskort betyder väl skydd emot någonting. Ibland undrade man om inte tjejen behövde eskortskydd mot eskorten. Men på den tiden och i den åldern gick ju det mesta mycket oskyldigt till.

Folketshusstyrelsen arrangerade danserna och styrelsemedlemmarna arbetade ideellt som biljettförsäljare, kaffekokare mm under danskvällarna.

Golfbanan som då låg på Törnberget lockade också till besök. Den förening som i särklass lockade flest intresserade var Arboga Flygklubb. Att ta A, B och C-diplom var väldigt populärt. Många fortsatte och tog segelflygcertifikat. Tre biografier gjorde att utbudet av film var stort. Om man betänker att man lördag och söndag hade dubbelföreställningar kan man förstå att biopubliken var stor.

Närliggande städer lockade också till besök. I Köping spelades fotboll i en högre division än i Arboga och på Krillan kördes ibland speedway och även båttracing på Malmön lockade ibland. Om kassan tillät kunde man i Västerås bese och höra sådana storheter som Louis Armstrong eller Lionel Hampton. Det var de två min kassa tillät mig att bese. Radio Luxemburg Live.

Före semestern varje år avslutade en årskull sin utbildning. Några blev kvar i Arboga, andra sökte sig till någon av de centrala verkstäderna i Västerås eller Linköping. Några sökte sig till SAAB eller någon annan aktör i flygbranschen. Åtskilliga sökte anställning på en till uppväxtorten närliggande flottilj. På femtiotalet fanns det ett tjugotal flygflottiljer i landet och efterfrågan av både flygförare och underhållspersonal var stor. Genom kontakter på flottiljer och andra företag i branschen har jag genom åren kunnat se att många före detta lärlingar har blivit kvar inom sitt verksamhetsområde.

Tyvär bildades aldrig någon kamratförening bestående av gamla CVA-lärlingar. Det hade ju varit roligt att med några års mellanrum kunna träffas i Arboga, gått en rundvandring på området, äta en middag på ett till Ekbacken gränsande motell. Övernattning hade kunnat ske i elevhemmet som nu är ombyggt till motellrum. Vid några tillfällen har sådana träffar arrangerats och de har blivit uppskattade av deltagarna. De elever som gick FFVs skola i Västerås har bildat en förening med årliga träffar.

Kamratföreningen i Ängelholm vid F10 restaurerade för ett tiotal år sedan ett flygplan av typ J29 Tunnan till flygbart skick. Motorn sändes till Volvo Aero Support i Arboga där det fanns folk kvar som tidigare arbetat med motortypen. Det var roligt att få delta, kunnandet fanns någonstans i bakhuvudet. Att tillverka slangar för hand hade ingen gjort sedan femtiotalet. Belöningen kom då vi i luften över Arboga åter fick höra det karakteristiska kompressortjuset. Många elever stannade kvar i sitt yrke. Dock inte Assar "Lappen" Ågren som då underhållet på DB 605 lades ner och ersattes av reamotor RM 2 deklarerade att i all framtid arbeta med plåtrör inte var hans melodi. Tillbaka i Norrland har han utvecklat andra talanger och klarat sig bra plåtrören förutan.